

INTERACȚIUNEA DEONTOLOGIEI JURIDICE CU CATEGORIILE FUNDAMENTALE ALE ETICII

Tatiana CIOBANU

Catedra Științe Politice și Educație Civică

Good and bad, honor and dignity, duty and responsibility are ethical examples that are directly related with juridical deontology. In this article, I tried to analyze the importance of the relation between these examples and the juridical field and how it is understood by collaborators of law system. Also, I determined the importance of these categories for deontology codes and how they were substantiated from ethical point of view.

Etica este știința care deschide fondul comun al tuturor virtuților primordiale, respectiv acele însușiri dobândite prin educație în temeiul acordului înclinațiilor egoiste și altruiste ale omului [1].

Astfel generate și cultivate, virtuțile primordiale formează un sistem de valori comune admise de societate de-a lungul evoluției istorice și culturale a omului. Recunoscute în experiența umană practică prin funcția lor de echilibrare și afirmare ca fiind benefice, ele reprezintă elementele esențiale ale moralității, formând baza progresului individual și social. Acestea sunt idei și sentimente alese, spre care omul (juristul la fel) poate și trebuie să aspire, căci ele formează valori și principii de viață autentice umane.

În ansamblu, ele desemnează calitățile care determină și întrețin moralitatea: cinstea, curajul, libertatea și responsabilitatea, judecata dreaptă și simțul dreptății, respectul, înțelepciunea, iubirea, consecvența și coerența în alegere, fermitatea în soluționarea problemelor, solidaritatea, generozitatea, simțul datoriei și acțiunea din datorie, disciplina, ordinea, într-un cuvânt – bunătatea, conducând la demnitatea umană, ca maximum de realizare individuală în acord cu principiul moral social [2].

Vorbind despre categoriile eticii, putem spune că ele îndeplinesc și unele funcții auxiliare pentru însăși știința. În primul rând, ele sunt etapele de cunoaștere a moralei ca sferă a relațiilor sociale. În al doilea rând, categoriile eticii reprezintă un instrument aparte de cunoaștere. În al treilea rând, ele sunt o formă de mișcare, dezvoltare a cunoașterii morale, pornind de la esența unei ordini la esența altei (de la bine la rău, dreptate spre nedreptate).

1. Bine și rău

Din cele mai vechi timpuri, noțiunile centrale ale conștiinței morale și categoriile de bază ale eticii sunt binele și răul. Ele sunt formele cele mai generalizate de apreciere și deosebire a moralului de imoral în faptele unei persoane concrete, în activitatea grupurilor sociale, precum și a evenimentelor istorice grandioase. Omul are nevoie atât de bunuri materiale, cât și spirituale, care sunt condiția primară de coexistență a lui cu societatea.

Dacă pornim de la noțiunea binelui dată de Dicționarul de etică [3], atunci avem: bine este categoria etică ce exprimă, în forma cea mai generală, ceea ce corespunde cerințelor moralei, ceea ce este moral, ceea ce este favorabil, prielnic, ceea ce aduce folos cuiva. În literatură avem mai multe definiții, care pot fi clasificate într-o anumită ordine [4].

Etica contemporană dezvoltă binele sub diferite aspecte:

- ✓ binele – calitate morală a faptei
- ✓ binele ca totalitate de principii și norme pozitive ale moralei
- ✓ binele ca motiv și scop moral al faptei
- ✓ binele (binefăcător) – calitate morală a omului care se reflectă în așa noțiuni ca bunăvoință, responsabilitate, unitate în fapte și cuvinte.

Formele de manifestare a binelui sunt diverse, fiind în principiu atribuite fiecărei calități pozitive, comportament sau faptă. De exemplu, în privința muncii aceste calități vor fi: conștiinciozitate, precizie, acuratețe, dăruire de sine; în privința omului – umanism, dreptate, bunăvoință, tact, înțelegere și a.

Însăși definirea binelui este destul de complicată. Unii autori refuză să dea definiția binelui, arătând că este o categorie inițială, supremă și finală care nu poate fi cuprinsă în nici o definiție.

Cu referire la deontologia juridică, aceasta se interesează de binele moral, care poate fi caracterizat un bine nu pentru sine, ci pentru altcineva. Noțiunea binelui moral nu este o noțiune empirică, ci una normativă, adică o noțiune care are o funcție regulativă și cere un anumit comportament.

Concepțiile despre bine și rău au apărut odată cu morala și s-au schimbat împreună cu ea. În istoria filosofiei se afirmă că lipsa de cunoaștere a binelui dă naștere răului (Socrate), că binele face parte din lumea ideilor (Platon), că binele este ceea ce produce plăcerea (Epicur), fiind opus stoicilor care considerau binele drept mulțumirea cu puținul și purificarea sufletească, că binele suprem este însuși Dumnezeu, iar răul este generat de abuzul de libertate al omului [5].

Procesul de formare a acestor noțiuni este destul de complex și, în esență, atât binele, cât și răul au fost în permanență alături, fiind niște calități care caracterizează acțiunile săvârșite de oameni. Fiind noțiuni universale de modelare a conduitei oamenilor și a fenomenelor sociale, binele și răul se utilizează și la analiza faptelor morale în activitatea practică [6].

Răul este o categorie a eticii, care după conținutul său este opus binelui, exprimând în mod general reprezentările despre imoral ce contravin cerințelor morale, care supără, jignește, nu e potrivit unui anumit lucru, este urât și cere dezaprobare. Mai concis, este caracteristica generală abstractă a calităților morale negative. Acestea sunt calități ce vin în contradicție cu binele social și personal: rasismul, șovinismul, birocratismul, toate infracțiunile și încălcările, narcomania, alcoolismul. În așa fel, trebuie să delimităm răul moral de răul social. Răul moral are loc atunci când este manifestarea de voință a unei persoane determinate, a grupuri de persoane, a unei pătri sociale. De obicei, faptele rele ale oamenilor sunt apreciate ca rău moral. Răul social se referă la bunuri și lipsa acestora se manifestă ca rău social. Originea răului este explicată în mod diferit. Religia spune că răul este inevitabilitatea finală a existenței omenești [7].

Categoria binelui și a răului întotdeauna se află în legătură strânsă. Nu există bine absolut și rău absolut. În fiecare faptă bună putem găsi elemente negative (rele) și în fiecare rău descoperim o fărâmă de bine. Omul știe ce e bine, deoarece cunoaște răul, și invers. Mai mult decât atât, ele pot fi schimbate cu locul, fără a-și schimba conținutul obiectiv.

Referitor la activitatea organelor de drept, vrem să menționăm că una și aceeași faptă poate fi privită și ca bine și ca rău. Provocarea de leziuni corporale este în esență un rău. Însă, în activitatea organelor de drept, când în urma reținerii unor infractori (art.37 din Codul penal) ultimii au fost traumatizați, fapta primește o justificare morală și este privită ca bine. Să nu uităm însă că pentru atingerea unui scop bun trebuie să apelăm la compromisuri, să alegem un rău cât mai mic. Problema alegerii este destul de complicată, însă în această luptă dintre bine și rău trebuie să triumfe binele, provocând cel mai mic rău.

Categoria binelui în sens de categorie științifică nu corespunde cu reprezentarea unor categorii de oameni despre bine. Este clar că reprezentările despre bine sunt comune pentru majoritatea absolută a persoanelor. Pentru a înțelege binele adevărat, este mai bine să ne orientăm la părerea publică, care generalizează închipuirea despre bine. Anume aceste valori morale generalizate formează baza normelor juridice, iar cele mai importante sunt asigurate prin sancțiuni juridice. În această situație, are loc contopirea moralei cu dreptul, ceea ce dă motiv de a afirma că lupta cu răul, apărarea și instituirea binelui sunt esența activității organelor de drept.

2. Dreptate

Foarte aproape de categoria binelui se plasează categoria dreptate. Dicționarul enciclopedic explică dreptatea: criteriu etic și juridic în funcție de care se aprobă sau se dezaprobă relațiile sociale și raporturile juridice, normele juridice și hotărârile organelor de jurisdicție existente într-o epocă și într-un stat; fapt de a-i recunoaște drepturile cuiva, de a-i acorda fiecăruia ceea ce i se cuvine [8]. Reieșind din această definiție, putem menționa că dreptatea este atât o categorie etică, cât și juridică. Eticii o consideră drept una specific-morală, juriștii – drept una specific-juridică [9].

În societate dreptatea este conformarea relațiilor omenești, acțiunilor, faptelor cu normele morale și juridice, incluzând o pedeapsă echitabilă pentru o acțiune determinată. Această conformitate poate să se reflecte sub diferite aspecte:

✓ conformitatea dintre infracțiune și pedeapsă. Această problemă trebuie soluționată zilnic de juriști. Pentru exemplu putem lua colaboratorul poliției rutiere. Acesta deține mai multe posibilități de influență asupra persoanelor care încalcă regulile de circulație – de la un reproș bunăvoitor până la amendă sau lipsirea de permisul de conducere. Tratarea formală în acest caz nu îndeplinește rolul principal de educare și prevenire a

contravențiilor, trezind ură și iritare. În cazul invers, când măsura de constrângere este dreaptă, justă, adică corespunde caracterului încălcării, luând în considerație personalitatea șoferului, atunci incidentul nu lasă nemulțumire nici în cazul șoferului, nici al polițistului. Din păcate, această circumstanță a fost trecută cu vederea de colaboratorii poliției, devenind una dintre cauzele neîncrederii populației față de poliție, iar relațiile dintre aceștia lasă de dorit. Ca rezultat, organele de păstrare a ordinii de drept rămân singure, față în față cu infractorii, precum și cu cetățenii care nu găsesc apărare în aceste organe;

✓ conformitate între demnitatea persoanei și recunoașterea ei atât din partea celorlalți cetățeni, cât și din partea reprezentanților statului. Când omul este privit nu ca scop, ci ca mijloc, când este obiect de manipulare, când persoane necinstite, lingușitoare, flecare prosperă, iar lucrătorii destoinici sunt discreditați și înjosiți. Această nedreptate dezmembrează atât colectivul, cât și societatea în ansamblu, duce la o rezistență în cadrul grupurilor sociale, lucrătorilor administrației, populației;

✓ conformitate între rolul unor persoane, grupuri sociale sau profesionale și statutul lor social. De exemplu, rolul învățătorilor, medicilor în viața socială este deosebit. Dar situația critică în care au ajuns astăzi este mai jos de orice apreciere. În acest caz nu putem vorbi despre dreptate. Putem adăuga că starea socială și asigurarea materială a lucrătorilor „serviciului dreptății” este la fel o cauză principală a infracțiunilor săvârșite de juriști.

Categoria dreptății a fost elucidată încă în antichitate. Astfel, Aristotel menționa că „dreptatea este virtutea, ceea ce produce și păstrează în comunitatea politică fericirea și părțile ei constitutive” [10].

Dreptatea este virtutea prin excelență, concentrarea dintre înțelepciune, curaj și cumpătate, o armonie perfectă a părților care alcătuiesc întregul, este esența individului și a cetății – cum arată Platon în „Republica” [11].

Dreptatea la modul ei ideal este echitate – principiu etic și juridic ce exprimă exigența întemeierii practice a raporturilor dintre oameni și colectivități pe colaborare, respect reciproc, dreptate, justiție socială, egalitate.

Aceste categorii pun în rol o serie de principii, precum: principiul realizării egalității oamenilor în drepturi și îndatoriri, principiul dreptății și echității – adică egalitatea șanselor și acordare după merite a ceea ce ți se cuvine, principiul datoriei de a face dreptate.

Obiectul nostru de examinare va fi dreptatea ca o categorie juridică, deoarece în activitatea juristului aceasta trebuie să fie baza, scopul și esența. Ideea dreptății a pătruns legislația societății contemporane democratice. Exprimarea juridică a cerinței dreptății o conține și Declarația Universală a Drepturilor Omului, inclusiv aplicată față de activitatea instanțelor judecătorești. În particular, la art.10 din Declarație e fixat: „Orice persoană are dreptul de a fi audiată în deplină egalitate, în mod echitabil și public de către un tribunal independent și imparțial care va hotărî fie asupra drepturilor și obligațiilor sale, fie asupra temeiniciei oricărei acuzați în materie penală îndreptată împotriva sa”. Art.14 din Pactul Internațional al drepturilor civile și politice, formulând cerințele generale ale dreptății față de instanțele judecătorești în procedura pe cauze penale și civile, o concretizează sub forma unor garanții procesuale minime pentru fiecare învinuit de infracțiune penală.

Cerința dreptății în stat și societate se întrupează în principii generale și norme concrete ale Constituției Republicii Moldova. Pentru profesia de jurist, dreptatea este o datorie inseparabilă morală și de serviciu.

În general, dreptatea se consideră a fi sinonimă cu justiția. Din cele mai vechi timpuri, justiția era reprezentată de zeița Femida cu ochii legați, care în mână ține un cântar și o sabie. Aceasta înseamnă că cel ce judeca trebuia să fie nepărtinitor, „imparțial”, iar înainte de a hotărî era obligat să cântărească precis „pentru” și „contra”, după care neclintit să traducă hotărârea justă și dreaptă în viață.

În activitatea juridică problema principală este cea a coraportului dintre dreptate și justiție. În cazul în care legislația este conservativă și relațiile reglementate sunt complicate, poate apărea situația când hotărârea care corespunde formal literei legii să fie nedreaptă, precum se poate întâmpla și invers. Însă, o hotărâre ilegală în principiu nu poate fi justă. De aceea, e necesar a oglindi la timp în legislație schimbările produse în societate, a prevedea posibilitatea alegerii unei hotărâri în funcție de circumstanțe.

3. Datorie profesională

Datoria este o categorie a eticii care se manifestă prin atitudinea personalității față de societate, alte persoane, exprimată în obligația morală față de ei în condiții concrete [12]. Îndeplinindu-și datoria, persoana devine purtător al unor obligații morale determinate în fața societății, este conștientă de ele și le realizează în activitatea sa. Datoria este o categorie etică centrală, o categorie absolut necesară pentru morală; practic, nu poate fi morală fără datorie. Este un element esențial al moralității: momentul obligativității normelor de conduită morală. Datoria se referă la deontologie. Prin datorie are loc interiorizarea cerinței, necesității, imperativului, implicând conștiința individului la autodeterminare [13].

Mulți filosofi ai vremii au apreciat datoria. Astfel, pentru Socrate și Platon semnificația datoriei rezultă din importanța ei pentru realizarea binelui, valoarea datoriei fiind în funcție de valoarea binelui.

Aristotel apreciază datoria în legătură cu libertatea de voință, ea fiind importantă la autodeterminarea conștientă și răspunderii morale. Împlinirea datoriei înseamnă o alegere ce stă în puterea noastră [14].

Creștinismul așază problema datoriei în perspectiva raportării omului la divinitate. Datoriile etico-religioase sunt poruncile divine. Îndemnul central în spiritualitatea creștină este ca omul să ajungă la înțelegerea datoriei de a urma binele și a evita răul [15].

Pentru studiul nostru este importantă concepția lui Jeremi Bentham [16], care consacră „știința datoriei” prin termenul „deontologie”. Bentham identifică morala cu datoria, care este mijloc de realizare a valorilor ca scop al vieții. Datoria exprimă cerințe obiective sociale sau profesionale, precum și cerințe interne. Deontologia antrenează punctul de vedere etic al convingerii. Datoria este categoria cea mai importantă de la care pornește mișcarea morală adevărată a personalității. Celelalte categorii sunt adresate către autodeterminarea morală a subiectului. Onoarea, de exemplu, poate fi imitată, mințându-i pe cei din jur cu medalii, statut, uniformă. Demnitatea poate fi rezultatul unui amor propriu accentuat, al unei născociri naturale și invizibile pentru persoană.

Conștiința este un instrument intern de apreciere a fiecărei fapte, dar care, la o majoritate impunătoare de oameni care activează, de cele mai dese ori nu funcționează, iar la cealaltă parte – funcționează în condiții strict determinate. Doar datoria trece de iluziile personal-individuale. Aceasta se întâmplă, în primul rând, din considerentul că conștiința care fixează îndeplinirea datoriei cere includerea rațiunii, a aprecierii chibzuite, rezonabile. În al doilea rând, cumularea rațiunii cu emotivitatea ridică siguranța concluziilor. În sfârșit, datoria îndeplinită se reflectă în rezultate concrete, se arată în fapte.

Prin urmare, datoria este categoria principală a eticii, iar deontologia, fiind știința despre datorie, devine un capitol deosebit al eticii.

Problema ce apare ține de faptul dacă datoria este o categorie a eticii profesionale ca parte a eticii generale. Etica profesională este studiul moralității în limite strict determinate ale unei activități. Această activitate este legată de oameni. Toate activitățile sociale sunt legate de ființe vii: munca industriașilor, energeticienilor, muncitorilor, țăranilor este îndreptată la satisfacerea necesităților omenești. Munca trebuie să fie calitativă, din care considerent este necesară nu doar aplicarea unor norme tehnice, tehnologice, dar și a celor morale – buna-credință, cinstea, datoria morală. Astfel, etica profesională devine studiul moralei medicilor, juriștilor, pedagogilor, jurnaliștilor, adică a acelor care nemijlocit contactează cu oamenii, se află în serviciul lor. Spre deosebire de etica general umană, în etica profesională o proprietate aparte o capătă datoria. Pentru jurnalist aceasta se manifestă în necesitatea obținerii unei informații precise, bazate pe fapte, fără a cauza prejudiciu reputației oamenilor, organizațiilor, organelor publice. Medicului datoria profesională îi prescrie o atitudine pedantă față de sănătatea și viața pacientului său, îngrijorarea față de orice manifestare a simptomelor bolii.

În sfârșit, juristul este dator (trebuie) să facă tot posibilul și imposibilul pentru apărarea drepturilor și libertăților persoanei și cetățeanului, a inviolabilității totale și pentru garanția demnității, întărirea legalității. După G.V. Dubova, „datoria juristului este o obligație înaltă de onoare ce rezultă din necesitatea obiectivă de apărare a personalității, societății și statului, consfințită în cerințele moral-juridice și de îndemnurile interne morale” [17].

Din nefericire, etica profesională niciodată nu a fost impecabilă. Încălcarea ei denotă anumite paradoxuri. Jurnalistul care trebuie să spună adevărul – minte, medicul, stând la straja sănătății – amenință cu boala, iar juristul, apărător al drepturilor – primul le încalcă. Astfel, putem cu ușurință concluziona că etica profesională, anume a celor mai importante domenii de activitate, impune o doză de datorie, cere căi și mijloace de realizare a ei. Însă, acolo unde este datorie, este prezentă deontologia profesională. Schimbarea noțiunilor „etică” cu „deontologie” a fost făcută din considerentul prezenței în aceste activități a unei datorii deosebite, a cărei realizare formează esența activității reprezentanților acestor profesii. Schimbul s-a produs odată cu apariția în 1834 a lucrării lui Bentham *Deontologia sau știința despre morală*; în plus, deontologia profesională devine un studiu mai larg decât etica profesională a altor forme de activitate, deoarece, de rând cu alte categorii, prevalează datoria.

În cazul specificului organizării organelor de drept, relațiile morale sunt reglementate de normele juridice mai detaliat decât în alte domenii ale vieții sociale, adică în cea mai mare parte au un caracter deontologic. De aceea, datoria nu este o doleanță, ci o cerință a statului și a societății, iar îndemnurile ei trebuie executate.

Prin baza sa morală datorია dezvăluie calități înalte ca: inițiativă rațională, executare, abnegație, bărbăție, demnitate, onoare, atitudine activă față de obligațiile publice.

Toate relațiile care exprimă direct și întăresc datorია profesională dețin autoritatea morală și juridică. Abaterile de la normele morale devin, de regulă, încălcări ale normelor juridice. În cerințele unei datorii profesionale juridic perfectate, exprimate în jurământ, statute, instrucțiuni, coduri deontologice, sunt prezente și aprecierea morală, și norma juridică. În sfera datoriei profesionale nu sunt cerințe juridice lipsite de forță morală și nu sunt norme morale lipsite de răspundere juridică.

Un element indispensabil al datoriei profesionale este disciplina. Disciplina este respectarea regulilor. Nici forța de constrângere a statului, nici influența colectivului, dacă nu coincid cu trezirile interne, convingerile, conștiința și pasiunea, nu pot fi garant sigur că în procesul activității juristul își va păstra tăria de caracter și moralul ridicat. Este necesară o treaptă înaltă de dezvoltare a atitudinii morale față de datorie, când nici o faptă nu este săvârșită contrar conștiinței, când disciplina, ca exprimare a datoriei profesionale, devine autodisciplină. Prin autodisciplină se conștientizează necesitatea îndeplinirii datoriei profesionale, cointeresarea internă, pregătirea de a coordona acțiunile proprii cu cerința datoriei profesionale. Doar în așa caz vei îndeplini datorია nu forțat, ci conștient, de bunăvoie.

În fine, putem menționa că măsura morală a datoriei profesionale este nu cuvântul, ci fapta, sfera practică, care se formează din atitudinea față de stat și societate a juriștilor. În fața societății judecătorul, procurorul, ofițerul de urmărire penală, avocatul sunt străjerii neclintii ai legalității, al căror mobil este doar simțul datoriei ce nu permite compromisuri și afaceri cu conștiința, nu se supune oricăror influențe și se află doar în serviciul legii și dreptății.

4. Onoare și demnitate

Onoarea este o categorie etică care angajează integritatea morală, probitatea, corectitudinea, demnitatea, cinstea după care omul este apreciat în societate; este o calitate morală importantă care implică reputație, prestigiu.

Onoarea profesională este recunoașterea de către opinia publică și conștiința proprie a juriștilor a valorii sociale supreme – îndeplinirea cu sârguință a datoriei sale. A.S. Koblikov menționează că onoarea este atitudinea morală a omului față de sine și atitudinea celor din jur față de om, atunci când valoarea morală a personalității este legată de meritele ei morale, de situația lui socială concretă, de tipul activității (onoarea judecătorului, polițistului, procurorului) [18].

Simțul onoarei este forța motrice a acțiunilor și faptelor colaboratorilor profesiei juridice. Pentru a obține titlul „om de onoare”, trebuie să îndeplinești ireproșabil datorია profesională și cerințele moralității. Obținerea titlului este destul de grea, pe când pierderea survine după îmfăptuirea unei singure fapte nedemne.

Juriștii sunt în majoritate persoane cu onoare. Ea se manifestă la îndeplinirea de către ei a datoriei de serviciu. Specificul datoriei profesionale ține de faptul că la îndeplinirea ei este nevoie de bărbăție, reținere, iar uneori de jertfire de sine. De regulă, juriștii nu vorbesc despre destinația lor deosebită, despre pericolul permanent care îi însoțește la îndeplinirea datoriei. Ei pur și simplu își fac datorია, iar oamenii le sunt recunoscători pentru aceasta. Onoarea unui jurist este inseparabilă de onoarea colectivului, a subdiviziunii în care își exercită funcțiunea. Din acest considerent nu își permit nici o faptă ce ar dezonora colegii de lucru. Onoarea colectivului este onoarea fiecărui jurist. Contopirea acestora dă naștere simțului mândriei, adică a satisfacției morale a juriștilor prin conștientizarea că aparțin unei asemenea categorii. De menționat însă că în ultimii ani autoritatea organelor de drept a scăzut considerabil în fața opiniei publice; indiferent de aceasta, organele de drept sunt totuși considerate necesare, activitatea lor fiind apreciată la general ca pozitivă [19].

Datorია fiecărui colaborator este să ridice în permanență autoritatea organelor de drept în fața opiniei publice și să readucă în acțiune cele mai bune tradiții, pe care în mod sigur le deține. Onoarea colaboratorilor cere de la ei mișcare înainte, asimilarea tehnicii și a celor mai novatoare procedee și mijloace pentru îndeplinirea obligațiilor profesionale. În această situație, trebuie studiată experiența de lucru și realizările organelor de drept din alte țări. Prin aceasta va fi întărită și ridicată cinstea, demnitatea organelor noastre de drept, vor fi ajutate să își îndeplinească mai eficient datorია profesională.

O categorie aparte a onoarei este fidelitatea față de cuvântul dat. Dacă te ții de cuvânt, poți considera că ești un om de onoare. Aceasta mai presupune și îmfăptuirea celor promise. Juristul, mai mult ca oricine, trebuie să se țină de cuvânt și nimic mai mult nu poate să îl dezonoreze decât încălcarea cuvântului dat, abaterea de la el.

În cele din urmă, putem afirma că prețuirea onoarei și cinstei este o datorie și o obligație zilnică. Conținutul cinstei depinde de nivelul de cultură generală și spirituală, de dezvoltarea fizică, de capacitatea de a gândi.

O categorie apropiată de onoare este demnitatea. În sens practic, aceste două categorii coincid după conținutul obiectiv, dar se deosebesc după formă. Onoarea este apreciată de opinia publică, iar demnitatea este, în primul rând, atitudinea față de propria personalitate. Fără îndoială, și ultima apreciere are loc în cadrul opiniei publice, doar că în acest caz accentul se pune pe autoapreciere, care se bazează pe conștientizarea meritelor omului în fața societății.

În afară de aceasta, onoarea este urmarea fără compromis a principiilor și normelor moralei, orientată spre idealul moral, educație morală, convingere, iar demnitatea, maniera de a te comporta într-un mod determinat în societate apare des ca reacție la unul sau alt tip de atitudine față de sine. Aceasta ne permite să examinăm onoarea ca noțiune conceptuală, iar demnitatea – ca drept una emoțională.

Demnitatea, ca noțiune, are o structură complexă. Astfel, dacă oricare persoana are dreptul legal la apărarea demnității sale de către instituțiile juridice, atunci aceasta se va face printr-un număr minimal de forme în baza faptului că persoana aparține genului uman, iar societatea în mod constituțional îi garantează apărarea acestui drept. Însă, respectul demnității persoanei de către societate presupune un diapazon mare de forme diverse, începând cu respectarea obligatorie a unor reguli elementare ale etichetei până la respectarea strictă a unor ritualuri, ceremonii, exprimarea unei admirații sau respectul adânc.

Pentru simțul demnității proprii un rol esențial îl prezintă simțul mândriei omului ce se bazează pe conștientizarea meritelor sale față de societate și semenii săi. Reieșind din aceasta, putem menționa că apărarea și garantarea demnității omului este scopul suprem al tuturor instituțiilor politico-juridice ale oricărui stat. Aceasta înaintea necesității de a întări principiul demnității omului ca principiu absolut moral-juridic al ordinii de drept. Acest principiu acordă posibilitatea de a atinge orice scop profesional dat fiind că:

- stabilește că doar acel care respectă individualitatea altei persoane poate să aplice legea față de conduita ultimei;
- interzice în procesul comunicării profesional-juridice să fie admise neglijări, diminuări sau prejudicieri ale demnității persoanei și prescrie în comportamentul juristului măsură și tact, obiectivitate și imparțialitate față de persoanele cu care lucrează în cazul îndeplinirii obligațiilor de serviciu;
- prescrie folosirea în măsură deplină a posibilităților procesuale și instituționale ale ordinii de drept stabilite, pentru a proteja demnitatea și drepturile persoanei de încălcări și diminuări din partea altor persoane sau organe de stat.

În fine, menționăm că în codurile deontologice ale Republicii Moldova demnitatea este inclusă ca o categorie etică și respectarea ei cere un profesionalism înalt. De exemplu: Codul deontologic al Avocaților din Republica Moldova stabilește: „În executarea profesiei avocatul este obligat să acționeze pentru asigurarea accesului liber la justiție și a dreptului la un proces echitabil, să acționeze prin toate mijloacele legale pentru a proteja profesia, demnitatea și onoarea corpului de avocați” [20]. Codul de etică profesională al judecătorului stabilește: „Judecătorii, conștientizând responsabilitatea înaltă, care este pusă în sarcina lor la îndeplinirea justiției, sunt chemați să respecte legea, demnitatea persoanei, drepturile și obligațiile ei, ca valori supreme ale societății; să respecte în activitatea lor normele etice și comportamentale, să păstreze onoarea și demnitatea instanțelor judecătorești” [21]. Codul deontologic al procurorilor prevede că „procurorii trebuie să apere demnitatea persoanelor implicate în procedurile judiciare după competență”.

5. Responsabilitate

Responsabilitatea este și ea o categorie etică, care corelează cu cea a datoriei, fiind într-o oarecare măsură o componentă a ultimei. În etică responsabilitatea este atitudinea conștientă, responsabilă față de obligațiile sociale (etice, juridice, profesionale); obligația de a efectua un lucru, de a da socoteală de ceva, de a accepta și a suporta consecințele. Sensul acestei categorii poate fi înțeles în diferite moduri.

Într-o primă accepțiune, responsabilitate înseamnă o atitudine responsabilă a persoanei față de munca sa. Într-un alt sens, este vorba de responsabilitatea persoanei în fața societății pentru o faptă săvârșită. Legăm responsabilitatea de conștiință și o corelăm cu categoria libertății. Astfel, putem vorbi despre responsabilitate ca despre o calitate specifică a conștiinței, o calitate a comportamentului și ca despre o măsură de constrângere socială. Toate aceste înțelesuri nu se contrazic, ci doar subliniază limitele acestei categorii. În orice situație responsabilitatea exprimă atitudinea societății sau a omului față de îndeplinirea datoriei morale.

Săvârșirea de către o persoană a unei fapte afectează, într-un fel sau altul, interesele altor persoane, ale societății; ca rezultat, acestea întotdeauna implică responsabilitate determinată a persoanei.

Responsabilitatea morală poate fi divizată în internă și externă. Responsabilitatea internă este cumulată cu conștiința – capacitatea persoanei de a-și da seama de consecințele acțiunilor sale și de a acționa în conformitate cu această conștiință, conducându-se de normele morale. Responsabilitatea externă se manifestă sub forma sancțiunilor pentru acțiunile persoanei.

Uneori, responsabilitatea este divizată în pozitivă și negativă. Cea pozitivă prevede îndeplinirea conștientă și cu bună-credință de către persoană a cerințelor înaintate față de ea, orientează subiectul să îndeplinească în modul respectiv obligațiile puse în sarcina sa. Responsabilitatea negativă este reacția societății sau a persoanei față de faptele săvârșite. Responsabilitatea negativă se deosebește de cea externă prin faptul că sancțiunile pentru acțiunile morale aplicate subiectului pot fi înaintate nu doar de societate, dar și de subiectul însuși. Prin aceasta responsabilitatea morală se deosebește de cea juridică, care întotdeauna este legată de aplicarea măsurilor cu caracter de constrângere. La fel, răspunderea juridică presupune că infractorul este obligat să suporte lipsuri și consecințe nefavorabile cu caracter personal (privațiune de libertate), patrimonial (amendă) sau organizațional (concediere).

Răspunderea morală este legată în primul rând de condamnarea obștească sau personală, cu toate că poate avea și ea consecințe negative pentru făptuitor: excluderea din colectiv, ruperea legăturilor de prietenie, refuzul de a acorda ajutor și a.

O altă deosebire poate fi găsită în determinarea măsurii răspunderii: în cazul celei juridice există limite juridice strict stabilite, în cazul celei morale aceste limite lipsesc. În cazul ultimei societatea hotărăște asupra formei și măsurii răspunderii. Dacă omul este simpatizat, poate să i se ierte orice încălcare neînsemnată; și invers, dacă nu este simpatizat, va fi judecat pentru orice greșală, oricât de neînsemnată ar fi.

Referitor la activitatea juriștilor ce are în calitate de atribut un sistem de drept strict, ierarhizat, trebuie luată în considerație următoarea consecință. Cu fiecare avansare în funcție, trecere la o etapă mai înaltă pe scara de serviciu, conducătorului i se ridică nivelul libertății. Persoana este responsabilă în măsura libertății alegerii, adică răspunde doar pentru aceea ce obiectiv putea și subiectiv trebuia să aleagă și să rezolve în activitatea sa. Cu alte cuvinte, într-o funcție mai înaltă, ea primește dreptul să ia o hotărâre independentă în probleme mai complicate decât în funcția anterioară. Atunci ea îndeplinea hotărârile supușilor. Însă, un lucru trebuie reținut: odată cu avansarea în funcție crește și nivelul responsabilității pentru hotărârile luate. Dacă vor fi greșite, ele în mod negativ se vor răsfrânge asupra unui contingent mai mare de colaboratori sau va anula hotărârea unor probleme mult mai importante decât cele ce erau în competența sa până acum. De aceea condiția obligatorie a politicii de cadre juridice este de a-i avansa doar pe acei colaboratori care sunt în stare să conștientizeze și să înțeleagă responsabilitatea înaltă ce li se acordă.

În ultimii ani s-a acutizat problema responsabilității organelor de drept și a colaboratorilor lor pentru acțiunile săvârșite de ei. Esența problemei constă în a stabili în ce măsură și pentru ce ei pot și trebuie să poarte răspundere. La prima vedere, rezolvarea acesteia este simplă: măsura pedepsei o determinăm după măsura libertății alegerii, adică după posibilitățile obiective de acțiune alternativă și nivelul respectării cerințelor morale [22]. La întrebarea „Pentru ce?” răspunsul este următorul: pentru acțiuni ilegale concrete (în cazul răspunderii juridice) și amurale (în cazul răspunderii morale) săvârșite de persoane concrete sau organele de stat.

Referințe:

1. Prin virtute se înțelege înclinație statornică specială către un anumit tip de fapte morale, calitate morală determinată (curaj, bunătate, fidelitate). *A se vedea*: Dicționar de etică. Chișinău: Cartea moldovenească, 1981, p.20.
2. Cozma C. Elemente de etică și deontologie. - Iași, 1997, p.88.
3. Dicționar de etică, p.20.
4. Кобликов А.С. Юридическая этика: Учебник для вузов. - Москва: Норма, 1999, с.13; Букреев В.И., Римская И.Н. Этика права. - Москва, 1999, с.19; Этика сотрудников правоохранительных органов / Под ред. Дубова Г.В. - Москва, 2001, с.48.
5. Букреев В.И., Римская И.Н. Оп. cit., p.19.
6. Capricea V. Deontologia juridică. - Chișinău: ARC, 2007, p.135.
7. Ibidem, p.136.
8. Dicționar enciclopedic ilustrat. - Chișinău: Cartier, 1999.

9. Лукашева Е.А. Право. Мораль. Личность. - Москва, 1986, с.88.
10. Aristotel. Etica nicomahică. - București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p.102.
11. Platon. Opere, V. - București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p.218.
12. Dicționar de etică, p.34.
13. Grigoraș I. Datoria etică. - București: Editura Științifică, 1968, p.122.
14. Aristotel. Op.cit., p.112.
15. Staniloaie D. Trăirea lui Dumnezeu în ortodoxie. - Cluj-Napoca: Dacia, 1993, p.19.
16. Бентам И. Введение в основание нравственности и законодательства. - Москва, 1971, с.387.
17. Этика сотрудников правоохранительных органов, с.59.
18. Кобликов А.С. Op. cit., p.20.
19. În urma unor cercetări efectuate de Acadmia de Științe a Moldovei, s-a demonstrat că după reforma judiciară autoritatea justiției a scăzut cu 59,2% (Мартынчик Е. Авторитет советского суда. - Chișinău: Știința, 1991, p.10).
20. Mărgineanu Iu., Osoianu L. Avocatura în Republica Moldova. - Chișinău, 2003, p.83.
21. Buletinul Curții Supreme de Justiție. - 2000. - Nr.3.
22. Окусов А.П. Юридическая деонтология или профессиональная несостоятельность безнравственного юриста: Учебное пособие. - Ростов-на-Дону, 2001, с.44.

Prezentat la 01.11.2007